

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Pirkkalainen, Päivi

Title: Kansalaisyhteiskuntaan osallistumisesta osallisuuteen? : vuonna 2015 Suomeen saapuneiden turvapaikanhakijoiden näkökulmia

Year: 2022

Version: Published version

Copyright: © Siirtolaisuusinstituutti & tekijät, 2022

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Please cite the original version:

Pirkkalainen, P. (2022). Kansalaisyhteiskuntaan osallistumisesta osallisuuteen? : vuonna 2015 Suomeen saapuneiden turvapaikanhakijoiden näkökulmia. In P. Kettunen (Ed.), *Näkökulmia maahanmuuttaneiden poliittiseen osallistumiseen Suomessa* (pp. 19-34). Siirtolaisuusinstituutti. Tutkimus / Siirtolaisuusinstituutti, 8. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7399-24-8>

2.

Kansalaisyhteiskuntaan osallistumisesta osallisuuteen? Vuonna 2015 Suomeen saapuneiden turvapaikanhakijoiden näkökulmia

Päivi Pirkkalainen

2.1. Johdanto

Kansalaisyhteiskunta nähdään tärkeänä kanavana tuoda esiin yhteiskunnallisia epäkohtia, haastaa poliittista järjestelmää ja tuottaa uusia identiteettejä ja intressejä (Siisiäinen 2000; Warren 2001). Kansalaisyhteiskunta on se yhteiskunnan osa-alue, jonka kautta marginalisoidut ja syrjäytetyt voivat saada äänensä kuuluviin ja olla mukana yhteiskunnan muutosprosesseissa (Siisiäinen 2014). Näin ollen kansalaisyhteiskuntaosallistuminen on tärkeä poliittisen osallistumisen kanava. Erityisesti maahan vastikään saapuneille ulkomaalaisille se on yksi harvoista keinoista vaikuttaa, sillä osallistuminen kansalaisyhteiskuntaan on mahdollista riippumatta kansalaisuudesta tai maassaolotuksesta. Perustuslaki (1999/731) takaa kaikille oikeuden kokoontumis- ja yhdistymisvapauteen, kun taas oikeus osallistua formaaliin politiikkaan äänestämällä ja ehdokkaaksi asettumalla on rajatumpi. Suomen kansalaisten lisäksi vain täysi-ikäiset EU-kansalaiset saavat äänestää Euroopan parlamentin vaaleissa, ja maassa vakinaisesti asuvat täysi-ikäiset ulkomaalaiset saavat äänestää kunnallisvaaleissa.

Euroopassa on aiemmin tutkittu laajalti maahanmuuttajien osallistumista kansalaisyhteiskuntaan suhteessa kotoutumiseen. Merkittävä osa tutkimuksesta keskittyy osallistumiseen maahanmuuttajien omien yhdistysten kautta keskittymällä esimerkiksi pohtimaan etnisten yhdistysten tuottamaa sosiaalista pääomaa (Fennema &

Tillie 1999; 2001), tarkastelemalla maahanmuuttajayhdistysten suhdetta hallintoon ja valtioon (Pyykkönen 2007) sekä yhdistysten yllirajaista toimintaa ja sen suhdetta kotoutumiseen (Pirkkalainen 2013). Tutkimukset myös tarkastelevat maahanmuuttajien osallistumista vapaaehtoistyön muodossa etnisten yhdistysten lisäksi kantaväestön yhdistysten toimintaan ja analysoivat osallistumisen vaikutuksia myöhempään kotoutumiseen (Brekke 2004; Hagman 2018; Lindström 2016). Tutkimuksissa on lisäksi tarkasteltu kansalaisyhteiskuntaan osallistumista osana laajempaa poliittista osallistumista (Morales & Giugni 2011). Tutkimusta on tehty laajasti myös turvapaikanhakijoiden ja paperittomien poliittisesta liikehännästä kuulumisen ja oikeuksien toteutumiseen Euroopassa (Näre 2018; Pellander & Horsti 2018; Rygiel 2011; McNevin 2006, Bendixsen 2017; Nordling ym. 2017).

Tässä artikkelissa analysoidaan Suomeen vuonna 2015 saapuneiden turvapaikanhakijoiden erilaisia omaehtoisia kansalaisyhteiskuntaosallistumisen muotoja ja pohditaan, miten ne ovat edesauttaneet osallisuuden kokemuksen syntymistä. Lisäksi pohditaan, mikä on estänyt turvapaikanhakijoina Suomeen vuonna 2015 saapuneiden ihmisten osallisuuden kokemusta. Artikkelissa kotoutuminen ymmärretään prosessina, jossa löytyy oma paikka yhteiskunnassa (Saukkonen 2013). Artikkelissa tarkastellaan tätä prosessia kansalaisyhteiskuntaan osallistumisen kautta sekä osallisuuden kokemuksen muodostumisen kautta. Osallisuus ymmärretään tässä artikkelissa laajasti "erilaisina kuulumisen muotoina" (Siisiäinen 2010, 11; ks. myös Kuokkanen tässä kirjassa ja Ramadan tässä kirjassa) ja erityisesti turvapaikanhakijoina Suomeen tulleiden ihmisten kuulumisen kokemuksena. Vaikka osallisuus voi syntyä yhteiskunnan eri osa-alueille aktiivisen osallistumisen kautta, enempi osallistumista ei automaattisesti tuota enempää osallisuutta (Klarenbeek & Weide 2019, 2). Artikkelin osoittaa, miten maahanmuuton hallinta ja oleskelulupabyrokratia merkittäväällä tavalla vaikuttavat osallisuuden toteutumiseen.

Artikkelin keskiössä on sellaisten ihmisten kansalaisyhteiskuntaosallistuminen, jotka ovat osallistumisen aikaan odottaneet oleskelulupapäätöstään turvapaikanhakijoina. Koska virallisesti lakia kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) sovelletaan pääasiassa henkilöihin, joilla on voimassa oleva oleskelulupa (ks. ulkomaalaislaki 301/2004), artikkeliin haastatellut turvapaikanhakijat ovat virallisen kotoutumistoiminnan ja "osallistamishankkeiden" ulkopuolella (ks. Kuokkanen tässä kirjassa). Pakolaisten vastaanotto toiminnan ja kotoutumistoiminnan rajat ovat kuitenkin häilyviä. Hallituksen turvapaikkapoliittinen toimenpideohjelma (2015), sekä Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019 (TEM 2016) tuovat esiin, että on tärkeää aloittaa turvapaikanhakijoiden ja muiden maahanmuuttajien kotoutumisprosessi heti heidän saavuttuaan maahan. Käytännössä vastaanottokeskuksilla ei kuitenkaan ole laista kumpuavaa velvoitetta edistää kotoutumista. Kuntien lakisääteinen velvollisuus kotouttamiseen alkaa vasta oleskeluluvan saamisesta ja kuntaan asettumisesta. (Ks. Haverinen 2018, 316.)

Artikkelin aineisto koostuu Suomeen vuonna 2015 saapuneiden turvapaikanhakijoiden elämänkulkuhaastatteluista. Vuonna 2015 Suomeen saapui yli 32 000 turva-

paikanhakijaa. Alkuvaiheessa viranomaiset ja asiantuntijat korostivat maahansaapuneiden kotouttamistyön aloittamisen tärkeyttä jo vastaanottokeskuksissa. Jonkin ajan kuluttua huomio kotouttamisen tärkeyteen laantui ja vaihtui turvapaikkahakemusten käsittelyn tehostamiseen sekä kielteisten päätösten saaneiden turvapaikanhakijoiden käännättämiseen pois maasta. (Haverinen 2018, 309.) Vuodesta 2015 alkaen Suomessa on tehty muutoksia turvapaikkapolitiikkaan ja ulkomaalaislakiin. Samaan aikaan Maahanmuuttoviraston tulkintalinja turvapaikanmyöntämiseen tiukentui huomattavasti. (Saarikkomäki ym. 2018; Näre 2018.) Esimerkiksi toukokuussa 2016 lainsäädännöstä poistettiin kokonaan oleskelulupa humanitaarisista syistä. Maatietoa Irakin, Afganistanin ja Somalian osalta, joista suurin osa Suomeen tulleista turvapaikanhakijoista tuohon aikaan saapui, päivitettiin Maahanmuuttoviraston toimesta niin, että useat alueet kyseisissä maissa määriteltiin turvallisiksi. Lakimuutokset ja turvapaikkapäätösten tiukentuneet tulkinnot ovat käytännössä johtaneet paperittomien ihmisten määrän kasvuun Suomessa sekä lainvoimaisen kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneiden henkilöiden käännytysten määrän lisääntymiseen. (Lyytinen 2019, 21.) Käytännössä tilanne johti myös siihen, että turvapaikanhakijoiden päätöskierroksien odotusajat pitenevät. Erityisesti epäoikeudenmukaisiksi nähtyjen turvapaikkapäätöskierroksien valituskierrokset eri oikeusasteissa kestivät jopa vuosia. Tänä aikana haastateltavat ovat osallistuneet monin eri tavoin suomalaiseen kansalaisyhteiskuntaan.

Artikkelissa osoitetaan, että osallistuminen ja osallisuuden muovautuminen liittyvät tiiviisti maassaolotatukseen, suomalaiseen asenneilmapiiriin ja mahdollisuuteen saada elää perheen kanssa yhdessä. Tästä näkökulmasta katsottuna kotoutumispolitiikka ja kotouttamistoimenpiteet ovat läheisesti nivoutuneita siihen politiikkaan ja hallintoon, joilla säädellään sitä ketkä pääsevät maahan, ketkä saavat jäädä ja ketkä joutuvat lähtemään.

2.2. Aineisto ja metodit

Artikkeli perustuu laadulliseen haastatteluaineistoon, joka on kerätty joulukuun 2017 ja toukokuun 2019 välisenä aikana pääkaupunkiseudulla ja Jyväskylässä. Artikkelissa analysoitava haastatteluaineisto koostuu kahdestatoista (12) laadullisesta haastattelusta kymmenen (10) turvapaikanhakijana Afganistanista ja Irakista vuonna 2015 Suomeen tulleen kanssa. Haastattelumetodina on käytetty elämänkulkuhaastattelua (ks. esim. Kivelä 2012), jossa on käyty läpi haastateltavien elämänkulkuja keskittyen kuitenkin eniten Suomessa elämiseen. Kaksi haastateltavista on niin kutsuttuja avaininformantteja, joiden kautta muita haastateltavia on löydetty. Näitä kahta avaininformanttia, joista toinen on kotoisin Afganistanista ja toinen Irakista, on haastateltu kahdesti. Ensimmäisessä haastattelussa keskityttiin henkilön omaan tilanteeseen ja elämänkulkuun, ja toisessa haastattelussa laajennettiin teemoja,

jotka liittyivät turvapaikanhakijoiden tilanteeseen ja kansalaisyhteiskuntaan osallistumiseen Suomessa ylipäänsä.

Kaikki haastateltavat saapuivat Suomeen vuonna 2015 turvapaikanhakijoina, eikä heillä haastatteluhetkellä ollut Suomen kansalaisuutta. Seitsemän haastateltavista oli saanut haastatteluhetkeen mennessä turvapaikan, mutta vain kaksi heistä oli sen saanut ensimmäisellä päätöksellä. Muilla prosessi eteni ensimmäisestä negatiivisesta turvapaikkapäätöksestä valituksien kautta eri oikeusasteisiin, joiden lopputuloksena viisi haastateltavaa sai turvapaikan pitkän odotusajan jälkeen. Kaikkien prosessit olivat kestäneet vähintään yhdeksän kuukautta, suurimmalla osalla kahdesta kolmeen vuotea. Yksi haastateltavista oli saanut korkeimmalta hallinto-oikeudelta päätöksen turvapaikkahakemuksen palauttamisesta Maahanmuuttovirastoon, ja haastatteluhetkellä odotti edelleen kutsua uuteen turvapaikkapuhutteluun. Kaksi haastateltavista oli saanut turvapaikkahakemuksistaan kielteiset päätökset, joiden jälkeen he olivat hakeneet työperusteista oleskelulupaa. Yhdelle heistä se oli myönnetty määräajaksi, toiselle taas ei: hänellä oli haastatteluhetkellä uusi työperusteinen oleskelulupahakemus prosessissa. Seitsemän haastateltavista oli haastatteluajankohtana kotoutumiskoulutuksessa. Kolmella haastateltavalla ei ollut pääsyä kotoutumiskoulutukseen.

Kaikki haastattelut on nauhoitettu haastateltavien suostumuksella. Haastattelunauhoja kertyi yli 15 tuntia. Kaikki haastattelut on litteroitu. Artikkelin perustuu laadulliseen tutkimukseen, jossa elämäntilanteen haastattelut on analysoitu teemoittamalla niistä artikkelin kannalta relevantteja teemoja: osallistuminen, osallisuus, ja niihin vaikuttavat tekijät. Aineisto on määrällisesti pieni eikä pysty siten edustamaan kaikkien irakilaisien ja afganistanilaisten turvapaikanhakijoiden kokemuksia. Suurin osa haastateltavista ovat Suomeen tulonsa jälkeen olleet aktiivisia suomalaisessa kansalaisyhteiskunnassa, ja suurin osa heistä (8) oli englanninkielentaitoisia Suomeen saapuessaan. Kaikki haastateltavat ovat lähtömaassaan hyvin koulutuneita. Näiden seikkojen vuoksi he eivät edusta kaikkia maahan saapuneita turvapaikanhakijoita. Onkin hyvä huomata, että kielitaidottomat ja/tai vähemmän koulutetut turvapaikanhakijat ovat vielä haavoittuvammassa asemassa ja heidän osallistumisen mahdollisuuksiin liittyy enemmän haasteita. Haastateltavista suurin osa on englanninkielentaidon ansiosta Suomeen tulonsa alkuaikojasta asti toiminut muiden turvapaikanhakijoiden apuna, esimerkiksi tulkkaamalla, avustamalla käännötyshän alla olevia ja auttamalla paperittomia. Aineiston avulla pystytään tuottamaan tietoa niiden turvapaikanhakijoiden kokemuksista, jotka ovat saapuneet Suomeen vuonna 2015 alkaneena erityisenä ajanjaksona, jolloin pakolaisten vastaanotto toiminta oli ennennäkemättömien haasteiden edessä. Suurin osa haastateltavista ei kertonut ainoastaan henkilökohtaisia kokemuksiaan, vaan laajemmin muita ihmisiä auttaessaan kohtaamistaan tilanteista. Haastattelut on tehty pääosin englanniksi, jota suurin osa (8) haastateltavista osasi sujuvasti. Yksi haastatteluista on tehty suomeksi (vuonna 2019, jolloin henkilö oli asunut Suomessa jo neljä vuotta) ja yksi tulkin välityksellä arabiankielillä.

2.3. Turvapaikanhakijoiden kokemuksia kansalaisyhteiskuntaosallistumisesta

2.3.1. ”Yksin, vieraassa maassa”: Ensimmäisiä kontakteja suomalaiseen yhteiskuntaan

Saavuttuaan Suomeen vuonna 2015 haastateltavat olivat täynnä toivoa elämän uudesta alusta, turvassa aiemman kotimaan vainoa ja väkivaltaa maassa, joka on tunnettu ihmisoikeuksista ja tasa-arvosta. Haastateltavat saapuivat Suomeen suurin odotuksin siitä, että he saisivat suojaa ja turvaa ja voisivat aloittaa uuden elämän vailla pelkoa. Eräs haastateltava [haastateltava 1] kuvaa juuri maahansaapuneen tunnelmia seuraavasti: ”Tulin Suomeen, minulla oli silloin paljon energiaa ja tunsin oloni onnelliseksi. Olin turvallisessa maassa, joka kunnioittaa ihmisoikeuksia.” Kaikki haastateltavista alkoivat vastaanottokeskukseen saavuttuaan etsiä itselleen mielekästä tekemistä. Riippuen vastaanottokeskuksesta ja sen avoimuudesta ympäröivää yhteiskuntaa kohtaan sekä turvapaikanhakijan kielitaidosta, haastateltavat turvapaikanhakijat onnistuivat tässä vaihtelevasti. Eräs englantia taitamaton turvapaikanhakija kuvaa vastaanottokeskuksessa asumisen kokemuksiinsa seuraavasti:

Yksin, vieraassa maassa, vieras kieli, vieras kulttuuri, elämä on todella haastavaa vastasaapuneelle. Et tunne ketään, et tiedä keneen voi luottaa, et tiedä kenen puoleen voi kääntyä jos tulee jotain hätää. Vastaanottokeskuksessa aika oli todella raskasta, samassa huoneessa ihmisten kanssa, ihmiset vaihtuvat ja vastaanottokeskus oli keskellä ei mitään, lähin kauppa tunnin kävelymatkan päässä, ei mitään tekemistä. SPR yritti järjestää aktiviteetteja ja vapaaehtoistyötä mutta ongelmani on se, etten ole englanninkielentaitoinen. [Haastateltava 10]

Ne haastateltavat, jotka olivat englanninkielen taitoisia, aloittivat pian maahan saavuttuaan vapaaehtoistyön jossain muodossa: vanhusten parissa, muiden turvapaikanhakijoiden tukemisessa esimerkiksi tulkkaamalla tai Punaisen Ristin palveluksessa. Suurena motivaationa vapaaehtoistyön aloittamisessa oman toimettomuuden ehkäisemisen lisäksi oli toisten ihmisten auttaminen, kuten eräs haastateltava (haastateltava 8) kertoo: ”Tulin Suomeen 2015. En tiennyt mitä tehdä. Aloin ajatella, että miten voin auttaa ihmisiä. Huomasin, että moni irakilainen ei puhunut englantia, jota minä osasin. Joten aloin tulkkaamaan, kun he hoitivat asioitaan Suomessa.”

Valtion kotouttamisohjelman vuosille 2016–2019 (TEM 2016, 52) mukaan turvapaikanhakijat tarvitsevat ”jo alkuvaiheessa enemmän vastavuoroista kanssakäymistä suomalaisten kanssa sekä mahdollisuuksia tutustua suomalaisten tapoihin ja kulttuuriin”. Vastaanottokeskuksilla ei kuitenkaan ole lakisääteistä velvollisuutta kotoutumisen edistämiseen ja käytännössä resurssien puute on luonut tilanteen, jossa

vastaanottokeskukset ovat lähinnä turvapaikanhakijoiden "varastointia" (Suoranta 2011, 93): paikkoja, joissa turvapaikanhakijat odottavat päätöstä hakemukseensa. Aiemman tutkimuksen mukaan vastaanottokeskuksissa turvapaikanhakijoiden sosiaaliset verkostot koostuvat erityisesti alkuvaiheessa pääasiassa viranomaiskontakteista ja vastaanottokeskuksen henkilökunnasta, mitkä eivät ole henkilökohtaisia tai kovin tunnepitoisia. Elämää määrittää lisäksi tiivis virtuaalinen yhteydenpito läheisiin entisessä kotimaassa. (Pöyhönen ym. 2019, 200.)

Tässä kontekstissa suomalaisten vapaaehtoisten rooli turvapaikanhakijoiden ja suomalaisten vastavuoroisen kanssakäymisen lisääntymisessä ja laajentumisessa on merkittävä. Vuonna 2015 ja sen jälkeen suomalaisia vapaaehtoisia mobilisoitui turvapaikanhakijoiden auttamiseen. Monet näistä vapaaehtoisista tekivät aktiivisesti töitä vastaanottoinnassa järjestämällä vaate- ja tavarakeräyksiä, kielikoulutusta, linkittämällä turvapaikanhakijoita suomalaisiin paikallisyhteisöihin ja jopa tarjoamalla kotimajoitusta turvapaikanhakijoille. Myös kirkot ja seurakunnat ovat olleet aktiivisia turvapaikanhakijoiden tukemisessa. Yksi haastateltavista [haastateltava 9] oli vastaanottokeskuksessa asuessaan tutustunut ystävänsä kautta suomalaiseen seurakuntaan, jonka jäseneksi hän liittyi jonkin aikaa Suomessa asuttuaan ja kristityksi kääntyttyään. Hän kuvaa haastattelussa, miten löysi seurakunnasta turvapaikan vaikeassa tilanteessaan, jossa oli epävarma omasta tulevaisuudesta ja ikävöi Irakiin jääneitä vaimoan ja lapsiaan: "Minä olin sydän rikki ja surullinen, menin käymään kirkossa ja näin iloisia ihmisiä. Löysin turvapaikan kirkosta."

On kuitenkin huomattava, että vastaanotto toiminta Suomessa on sisällöltään kirjavaa ja vastaanottokeskuksilla on erilaisia tapoja asukkaiden aktivoinnissa ja kontakteissa ympäröivään yhteiskuntaan. Kaikki vastaanottokeskukset eivät välttämättä ole avoimia vapaaehtoisten toiminnalle eikä kaikissa vastaanottokeskuksissa ole resursseja turvapaikanhakijoille kohdennettavan toiminnan organisoimiseen. (Palander ym. 2018.)

Moni niistä haastateltavista, jotka olivat vastaanottokeskusaikanaan tutustuneet suomalaisiin vapaaehtoisiiin tai lähialueen ihmisiin, löysivät työpaikan näiden kontaktien kautta. Suomalaisten ja turvapaikanhakijoiden välillä syntyi yhdistävää (*bridging*) sosiaalista pääomaa, jolla viitataan oman ryhmän/yhteisön rajat ylittävään vuorovaikutukseen ja sen tuottamiin voimavaroihin. Näitä voimavaroja, pääomaa, voidaan hyödyntää laajemmassa toimintakentässä, ja sillä on potentiaalia tuottaa yleistynyttä luottamusta yhteiskunnassa, eli luottamusta tuntemattomia ihmisiä kohtaan. (Putnam 2000, 22–23.) Yhdistävä sosiaalinen pääoma voi kumuloitua turvapaikanhakijoilla myöhemmin muihin osallistumisen keinoihin ja tuottaa aitoa osallisuutta yhteiskunnassa. Aiempien tutkimuksien mukaan vapaaehtoistyö, jossa tapahtuu yhteistyötä kantaväestön ja turvapaikanhakijoiden kesken, lisää kulttuurista ymmärrystä sekä auttaa kielen oppimisessa, verkostojen luomisessa ja uusien toimintatapojen omaksumisessa. Nämä edesauttavat myöhemmin työllistymisessä ja mahdollisesti myös poliittisessa osallistumisessa (Wilson & Lewis 2006; Hagman 2018; Lindström 2016). Tämän kaltaisten kehityskulkujen toteutumiseen tarvitaan kuitenkin

kin pysyvää maassaolostatusta, jonka saavuttaminen vuonna 2015 Suomeen tulleilla turvapaikanhakijoilla ei ollut itsestäänselvyys.

2.3.2. ”Kun näin miten turvapaikanhakijoiden tilanne kävi koko ajan tukalammaksi Suomessa, minun tarvitsi tulla aktivistiksi”: Turvapaikanhakijoiden poliittinen mobilisoituminen

Vain kaksi haastateltavista sai turvapaikan ensimmäisen turvapaikkapuhuttelun jälkeen, ja kahdeksan heistä sai negatiivisen turvapaikkapäätöksen vuoden 2016 kuussa. Jokainen heistä teki päätöksestä valituksen hallinto-oikeuteen, josta osalla valitus päättyi vielä korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Yhdellä haastateltavalla turvapaikkaprosessi oli edelleen kesken haastattelun aikaan joulukuussa 2018. Kaikkineen turvapaikkaprosesseissa valitusaikoinen kuului kaikilla haastateltavilla vähintään yhdeksän kuukautta, usein kuitenkin kahdesta kolmeen vuotta (ks. myös Haverinen 2018, 309). Pitkää odotusaikaa määrittivät suuressa määrin ”pakotettu toimetttömyys”, koska vastaanotto toiminnasta puuttuvat kotouttamisrakenteet (Haverinen 2018, 322). Stressi ja epävarmuus liittyen oman turvapaikkapäätöksen odottamiseen aiheuttavat monelle turvapaikanhakijalle turhautumista sekä kokemuksen eristetyksi joutumisesta suomalaisessa yhteiskunnassa (ks. myös Koistinen & Jauhiainen 2017, 42; Suoranta 2011, 78). Nämä kokemukset voivat entisestään pahentaa masennus- ja ahdistusoireita, jotka ovat kaikilla turvapaikanhakijoilla suhteellisen yleisiä (Skogberg et al. 2019).

Haastateltavilla Suomeen saapumisen toivo ja energia vaihtuivat ensimmäisten turvapaikkapäätöksiensä saavuttua toivottomuudeksi, epävarmuudeksi, peloksi ja epäoikeudenmukaisuuden kokemuksiksi:

Tulin Suomeen, vastaanottokeskukseen, ja hain turvapaikkaa. Sain negatiivisen päätöksen ilman kunnollista perustetta. Minulla oli jopa työpaikka ja kävin töissä. Tuntui niin toivottomalta, koska en voi mennä takaisinkaan, siellä on liian vaarallista ja minulla on vihollisia. Tein päätöksestä valituksen, johon odotin päätöstä 22 kuukautta. Sinä aikana en saanut nukkua öisin, kadotin energiani. Pelkäsin karkotusta. [Haastateltava 2]

Turvapaikanhakijoiden tilanteen tukaloituessa vuoden 2016 aikana suomalaiset vapaaehtoiset olivat tärkeitä linkkejä, joiden kautta joidenkin turvapaikanhakijoiden oma poliittinen aktiivisuus pystyi materialisoitumaan konkreettiseen mielenilmauksen järjestämiseen. Suurin osa haastateltavista (8) oli mukana vuodesta 2016 alkaen Helsingin keskustassa järjestetyissä pienimuotoisissa ja lyhytkestoisissa mielenilmauksissa, jotka toimivat pohjana suuren Oikeus elää -mielenilmauksen syntymiseen helmikuussa 2017. Oikeus elää -protesti syntyi kritisoidaan suoranaisia virheitä, joita turvapaikkamenettelyissä oli tehty vuodesta 2015 alkaen, ja lakimuutoksia, kuten vuonna 2016 tehtyä rajausta oikeuteen saada oikeusapua turvapaikkaprosessissa (ks. Ulkomaalaislaki 301/2004 §9) (lisää protestista, ks. Bodström et al. tässä kirjassa; Laaksonen et al.

2021; Näre 2018). Näin ollen protestin vaatimuksena oli käännytysten jäädyttäminen erityisesti Irakiin ja Afganistaniin sekä niihin liittyvien turvapaikkahakemusten uusintakäsittelyt. Protesti, joka alkoi turvapaikanhakijoiden mielenilmaisuna, kasvoi pian suomalaisten kannattajien myötä ja sai tukea niin asiantuntijoilta, oppositiopoliitikoilta kuin tavallisilta kansalaisilta.

Haastatellut mielenilmaukseen osallistuneet turvapaikanhakijat kuvaavat osallistumisensa motivaation kummunneen Suomessa koetun epäoikeudenmukaisuuden kokemuksesta. Vain harvalla protestiin osallistuneella oli varsinaista aktivistitaustaa entisessä kotimaassaan. Afganistanista kotoisin oleva mies, joka oli mielenilmauksen alkaessa juuri saanut kielteisen turvapaikkapäätöksen, kuvaa kokemuksiaan seuraavasti:

En ollut aiemmin entisessä kotimaassani aktiivinen missään järjestössä tai liikkeessä. Minulla ei ollut ajatustakaan olla aktivisti, ei edes Suomessa, mutta joskus tilanne vaatii, että me muutamme itsemme, meidän pitää valita toisin kuin olimme alunperin ajatelleet. Minulla ei ollut ajatuksissa osallistua mielenosoituksiin tai puhua medialle ja viranomaisille, ei, mutta kun näin miten turvapaikanhakijoiden tilanne kävi koko ajan tukalammaksi suomessa, minun tarvitsi tulla aktivistiksi. [Haastateltava 6]

Mielenilmaus on esimerkki aidosta osallistumisesta, jossa motivaatio ja intressit toimintaan tulevat toimijoilta itseltään, ei hallinnon taholta tai muualta ulkoapäin (Siisiäinen 2014), vaikkakin toisaalta motivaatio mielenilmaukseen tuli pakon sanelemana. Mielenilmaus kritisoi vallalla olevaa turvapaikkapolitiikkaa ja toi turvapaikanhakijat vastaanottokeskuksista näkyville julkiseen tilaan. Lea Klarenbeek ja Marjukka Weide (2019, 13) analysoivat artikkelissaan eurooppalaisen kotoutumisdiskurssin paradoksia. Sen mukaan on toivottavaa, että maahanmuuttajat osallistuvat uuden kotimaan instituutioihin uusintamalla yhteiskunnan arvoja ja normeja, mutta toisaalta sellainen osallistuminen, joka haastaa vallalla olevia näkemyksiä, arvoja ja tavoitteita, nähdään uhkaavana, tai vähintäänkin ongelmana kotoutumisessa. Heidän mukaansa tämä paradoksi toimii ennemmin potentiaalisesti "toiseuttamisen" välineenä kuin maahanmuuttajien osallisuutta lisäävänä.

Tästä lähtökohdasta on tärkeä pohtia, millaista merkitystä poliittisella mielenilmauksella oli turvapaikanhakijoiden osallisuudelle. Ensinnäkin mielenosoitus, joka muovautui kuukausia kestäväksi fyysiseksi paikaksi, loi marginalisoiduille turvapaikanhakijoille tilan, josta he saivat konkreettista apua ja tukea. Se toimi esimerkiksi vaikutuskanavana turvapaikanhakijoita ja erityisesti paperittomia ihmisiä koskevissa asioissa. Ilman oleskelulupaa Suomessa elävien ihmisten määrän kasvu ja heidän asemansa tuli päivänvaloon mielenilmauksen kautta, ja mahdollisti esimerkiksi lobbauksen Helsingin kaupungin suuntaan heidän asemasta. Mielenilmauksesta syntyi tiivis sosiaalinen verkosto (ks. myös Näre 2018), jonka siihen osallistuneet haastateltavat kokivat "kodiksi ja perheeksi" (vrt. yhteisöllisyys osallisuuden osa-alueena Ramadan, tässä kirjassa). Mielenilmaus toimi myös kanavana purkaa sitä koettua turhautumista,

mitä pitkä epävarma turvapaikkapäätöksen odotus vastaanottokeskuksissa tuottaa (ks. myös Näre 2018). Se toimi ennen kaikkea ”paine kattilana” turvapaikanhakijoille, jotka olivat saaneet negatiivisen turvapaikkapäätöksen ja kokivat nämä päätökset epäoikeudenmukaisina. (Ks. lisää mielenilmauksesta Bodström et al. tässä kirjassa.) Kansalaisyhteiskunta nähdäänkin demokratian näkökulmasta usein tärkeänä väylänä, jonka kautta tunteita ja koettuja epäoikeudenmukaisuuksia voidaan rauhanomaisin keinoin purkaa ilman, että ne horjuttavat demokraattista järjestelmää (ks. esim. Warren 2001). Toiseksi, mielenilmauksen sijainti Rautatientorilla keskellä Helsinkiä mahdollisti suomalaisten ja turvapaikanhakijoiden ”transformatiivisen kohtaamisen” (Näre 2018, 360; ks. myös Feigenbaum ym. 2013). Mielenilmaus toi turvapaikanhakijoiden kärsimykset ja epävarmuuden tunteet lähelle suomalaisia (ks. myös Näre 2018). Eräs haastateltava kuvaa protestin suurimmaksi onnistumiseksi suomalaisen yhteiskunnan ja turvapaikanhakijoiden yhdistymistä. Hän kuvaa yhtä konkreettista transformatiivista kohtaamista: sitä, miten henkilökohtainen kontakti mielenilmaukseen tulleen rasistisesti käyttäytyneen suomalaisen kanssa muutti rasistisen asenteen:

Suomalaiset ja turvapaikanhakijat ystäväystyivät, turvapaikanhakijat löysivät töitä, jotkut löysivät elämänkumppanin, moni oppi suomen kieltä, ja me myös opetimme arabiaa suomalaisille. Joten tärkein asia oli jakaminen. Monet suomalaiset tietävät nyt paljon arabiyhteiskunnasta. Protestileiriin tuli myös paljon rasisteja, joskus he tulivat humalassa, me puhuimme heidän kanssaan. Muistan, kun kerran puhuimme yhden miehen kanssa kolme tuntia putkeen, kun hän tuli, hän huusi minulle ja käyttäytyi rasistisesti, mutta kun me lopetimme keskustelun, hän halasi minua ja itki, sen jälkeen hän osallistui protestileiriimme. [Haastateltava 4]

2.3.3. ”Elän normaalia elämää, mutta silti minulla on epävarma tulevaisuus”: osattomuus osallistumisesta huolimatta

Osallistumisen määrän lisääntyminen ei automaattisesti tarkoita osallisuutta yhteiskunnassa (Klarenbeek & Weide 2019, 2). Osallisuuden kokemus vaatii ensinnäkin laillisen oleskelun mahdollisuuden Suomessa. Osa Suomeen 2015 tulleista turvapaikanhakijoista on joutunut paperittomaksi eli elämään Suomessa ilman voimassaolevaa oleskelulupaa, osa heistä on pakkopalautettu lähtömaihinsa. Kaksi haastateltavista on turvapaikkapäätöksen jälkeen hakenut työperäistä oleskelulupaa. Toinen heistä sai lyhytaikaisen oleskeluluvan, toisen status oli haastattelun aikaan vielä epävarma. Seuraavassa sitaatissa haastateltava kuvaa, kuinka hän erilaisin osallistumisen keinoin kokee kuuluvansa Suomeen ja elää ”normaalia elämää”, mutta toisaalta hän kokee olevansa ulkopuolinen, sillä hänen osallisuuteensa kyseenalaistetaan. Negatiivisen turvapaikkapäätöksen jälkeen hänen yrityksensä saada laillinen maassaolostatus työ- ja perhesiteiden perusteella on kyseenalaistettu, ja haastatteluhetkellä, vuonna 2019, hän edelleen odotti päätöstä oleskelulupahakemukselleen:

Sain negatiivisen turvapaikkapäätöksen. Tapasin täällä naisen, me rakastuimme ja menimme naimisiin. Olemme olleet nyt kaksi vuotta naimisissa. Hain myös oleskelulupaa perhesiteiden perusteella, mutta sitä päätöstä jouduin odottamaan yli puolitoistavuotta. Aloitin työskentelemään siivoojana kaksi vuotta sitten. Hain työperäistä oleskelulupaa, josta sain negatiivisen, koska minulla oli edelleen vireillä turvapaikkaprosessi. MIGRI kysyi, koitatko vain välttää karkotuksen? Sanoin, minulla on turvapaikkaprosessi auki, minulla on täällä perhe ja työ. Haluaisin vain varmistaa, että saan ollaa täällä perheeni kanssa, ja elämäni kanssa. Mutta he antoivat negatiivisen päätöksen, koska heidän mielestään koitan vain välttää karkotusta. Olen saanut neljä negatiivista päätöstä [jääää Suomeen]. Vaikka minulla on työpaikka, jossain vaiheessa minulla oli kaksikin työpaikkaa samaan aikaan: öisin jaoin lehtiä ja aamuisin siivosin. Maksan veroja, elän normaalia elämää. Mutta silti minulla on epävarma tulevaisuus. Koska en voi mennä takaisin kotimaahani, jossa olen vaarassa. En voi mennä takaisin, sillä minun perheeni on täällä. En aio jättää perhettäni. [Haasteltava 4]

Kuten haastattelusitaatissa tulee esiin, turvapaikanhakijoina Suomeen tulleiden työperäisiin oleskelulupahakemuksiin ei ole aina suhtauduttu Migrin taholta suopeasti. Toisaalta yleisesti toivotaan lisätyövoimaa Suomeen, erityisesti työvoimapulasta kärsiville aloille. Pelkkä osallistuminen työmarkkinoille ilman mahdollisuuksia poliittiseen osallistumiseen ja sosiaalisia suhteita valtaväestöön ei automaattisesti lisää osallisuutta tai takaa kotoutumista uuteen yhteiskuntaan. Kuten aiemmissa tutkimuksissa on tuotu esiin, maahanmuuttajien työllistyminen esimerkiksi matalapalkkaiselle siivousalalle määrä- tai osa-aikaisiin töihin sekä monimutkainen oleskelulupajärjestelmä EU:n ulkopuolelta tuleville ihmisille tuottavat monille epävarman, niin sanotun prekaarin aseman Suomessa (ks. esim. Könönen 2015). Työpaikka itsessään ei myöskään takaa vastavuoroista kanssakäymistä suomalaisten ja maahanmuuttajien välillä. Paljon maahanmuuttajia työllistävillä aloilla, kuten rakennus- tai palvelualoilla työskentelevät maahanmuuttajat eivät välttämättä ole suomalaisten kanssa tekemisissä työn ulkopuolella, eivätkä aina työssäkään (Mankki & Sippola 2015, 205).

Osallisuuden kokemukseen vaikuttaa myös tärkeällä tavalla suomalainen asenneilmapiiri ja valtaväestön ja maahanmuuttajien välinen molemminpuolisen luottamuksen rakentuminen. Eräs haastateltava kuvaa osattomuuden kokemustaan huolimatta siitä, että on kotoutumiskoulutuksen loppusuoralla ja saanut oppisopimuskoulutuspaikan. Tämä liittyy hänen mukaansa vallitsevaan asenneilmapiiriin turvapaikanhakijoita kohtaan, jota vihapuheella on lietsottu:

Halutaan, että maahanmuuttajat tekevät heidän parhaansa yhteiskunnan eteen, etteivät jää laiskottelemaan. Se on hieno tavoite, mutta miten minä pääsen antamaan parhaani, jos minut ajetaan nurkkaan ja rakennetaan muuria ympärilleni? On ollut vihapuhetta ja pelkojen lietsomista viime aikoina... tuntuu jossain vaiheessa, että turvapaikanhakija, joka on saanut oleskeluluvan, hänellä on niin mahdoton kohtalo, että hänet hyväksyt-

täisiin täysin, että olisi mahdollisuus edetä ja rakentaa elämää, koko ajan on haasteita. Täytyy tulla siihen tilanteeseen, että hyväksytään ja suvaitaan, että meitä on monenlaisia ja erilaisia, halusit tai ei, jään tänne. [Haastateltava 10]

Osallisuus yhteiskunnassa kietoutuu erottamattomasti ihmisen tärkeinä kokemiin asioihin (ks. myös Ramadan tässä kirjassa), kuten mahdollisuuteen elää yhdessä perheen kanssa. Lähes kaikilla Suomesta oleskeluluvan saaneilla on oikeus tuoda perheenjäseniään Suomeen tietyillä edellytyksillä. Perheenyhdistämisestä on tiukennettu Suomessa viime vuosina merkittävästi, minkä tuloksena positiivisten perheenyhdistämispäätösten määrät ovat romahtaneet (Lyytinen 2019, 21). Nykyään tietyn toimeentulon vaatimus perheenyhdistämisessä koskee myös pakolaisia, elleivät he laita perheenyhdistämishakemusta vireille kolmen kuukauden kuluessa turvapaikan myöntämisestä. Mikäli henkilö on saanut jäädä Suomeen toissijaisen suojelun perusteella, koskee häntä aina toimeentuloedellytys. (ibid.) Aiemmat Suomessa tehdyt tutkimukset perheenyhdistämisistä osoittavat, että näillä kiristyksillä on useita vakavia terveydellisiä, taloudellisia ja sosiaalisia seuraamuksia erityisesti pakolaisille ja heidän perheilleen. Monet näistä ongelmista kietoutuvat perheenjäsenten pakotettuun pitkittyneeseen eroon ja epävarmuuteen yhteisestä tulevaisuudesta. Erossaolo primääriperheestä tuottaa yksinäisyyttä sekä voi vaikeuttaa työnsaantia ja kielenoppimista. (Leinonen ym. 2019; Rask ym. 2016.) Kolme tämän artikkelin haastateltavista oli perheellisiä, ja kaksi heistä oli yhteensä yli neljä vuotta kestäneiden turvapaikka- ja perheenyhdistämisprosessien jälkeen saanut vaimonsa ja lapsensa Suomeen juuri ennen haastatteluhetkeä. He kuvaavat tätä hetkeä käänteentekeväksi heidän elämässään. Kolmas perheellisistä haastateltavista oli laittanut perheenyhdistämishakemuksen vireille oman turvapaikkahakemuksensa ratkettua juuri ennen haastattelua (vuonna 2019). Hän kuvaa seuraavassa lainauksessa lamauttavaa voimattomuutta, koska ei voi auttaa perhettään, sekä epävarmuuden ja pelon tunteita siitä, jos hän ei saakaan vaimoan ja lapsiaan Suomeen:

Minulla on samanlainen tilanne kuin monella muulla turvapaikanhakijalla. Tulin pitkän pakomatkan Suomeen. Jätin perheeni, koska vaimoni oli raskaana eikä saanut lääkäriltä lupaa lähteä pakomatalle. Tulin Suomeen, ja kolmen kuukauden kuluttua siitä vaimoni synnytti kaksoset. Nyt vaimoni on sairas, ja minulla on myös vanhempi, 13-vuotias tytär. Toinen kaksosista kuoli. En ole nähnyt kaksosia. Perheeni on nyt todella huonossa tilanteessa. Viimein melkein kahden vuoden odotuksen jälkeen sain oikeuden päätöksellä turvapaikan Suomesta. Mutta perheeni on edelleen siellä, ja olen todella huolissani heistä. En voi tehdä mitään heidän eteen, ja se tekee minut sairaaksi. Olen kuin elävä kuollut. Jos minun perheeni ei pääse perheenyhdistämisen kautta tänne, en tiedä, en voi jatkaa elämääni, koska minulla ei ole mitään muuta. Ei mitään muuta. [Haastateltava 2]

2.4. Johtopäätökset

Artikkelissa käsiteltiin Suomeen vuonna 2015 saapuneiden turvapaikanhakijoiden kokemuksia osallisuudesta Suomeen saapumisen alkumetreiltä lähtien ja analysoitiin sitä, missä määrin osallistuminen kansalaisyhteiskuntaan tuottaa osallisuutta ja vaikuttamisen mahdollisuuksia uudessa yhteiskunnassa. Kansalaisyhteiskunta on Suomeen juuri saapuneille ihmisille ainoa poliittisen osallistumisen kanava ja tärkeä osa-alue kotoutumisen alkutaipaleella.

Artikkelissa osoitettiin, että vastaanottokeskusaika on turvapaikanhakijoille haastavaa, sillä turvapaikkaprosessien käsittely kestää usein pitkään ja keskuksissa on vain vähän, jos ollenkaan, mielekästä tekemistä. Vastaanottokeskuksilla ei ole lakisäätteistä velvollisuutta kotoutumisen edistämisestä eikä usein myöskään resursseja siihen. Näin ollen turvapaikanhakijoiden kotouttava toiminta on heidän oman aktiivisuutensa ja suomalaisen kansalaisyhteiskunnan toimijoiden varassa. Artikkelissa osoitettiin, että sellaiset haastateltavat, jotka osasivat englantia ja joiden vastaanottokeskuksessa kävi suomalaisia vapaaehtoisia tai joissa organisoitiin vapaaehtoistyötä, pystyivät luomaan ensimmäisiä kontakteja suomalaiseen yhteiskuntaan. Suomalaisten ja turvapaikanhakijoiden kohtaamisten kautta syntyi pikkuhiljaa molemminpuolista luottamusta. Turvapaikanhakijoille muodostui uusia verkostoja, joiden kautta kielitaito karttui ja moni sai myös työpaikan. Tämän kaltaisen yhdistävän sosiaalisen pääoman kumuloitumisen kautta turvapaikanhakijat pystyvät rakentamaan osallisuutta uudessa yhteiskunnassa, mikäli heille annetaan mahdollisuus jäädä maahan laillisella statuksella. Mikäli taas vastaanottokeskusaikana ei synny siteitä ympäröivään yhteiskuntaan ja oleskelulupien odotusprosessin aikainen toimettomuus lamauttaa turvapaikanhakijoiden toimintakykyä ja aktiivisuutta, myös myöhempi kotoutumisprosessi oleskeluluvan saamisen jälkeen voi hankaloitua (ks. myös Haverinen 2016).

Artikkelissa kuvattiin, kuinka Suomen turvapaikkapolitiikan ja -prosessien kiristyminen vuoden 2015 jälkeen vaikutti turvapaikanhakijoiden kuulumisen ja osallisuuden tunteisiin sekä johti viimein heidän osallistumisen politisoitumiseen. Artikkelissa kuvattu Oikeus elää -mielenilmaus on Suomessa tässä laajuudessa ennen näkemätön esimerkki turvapaikanhakijoiden omasta motivaatiosta ja epäoikeudenmukaisuuden kokemuksista kumpuavasta poliittisesta toiminnasta. Mielenilmauksella oli merkitystä vaikeassa tilanteessa elävien turvapaikanhakijoiden osallisuudelle Suomessa, sillä sen luoma yhteisö tarjosi turvaa, purkukanavan epäoikeudenmukaisuudesta kumpuavalle turhautumiselle sekä mahdollisuuden vaikuttaa heitä itseään ja kohtalotovereitaan koskeviin asioihin. Lisäksi mielenilmaus yhdisti turvapaikanhakijoita ja suomalaisia tuomalla aiemmin syrjässä, vastaanottokeskuksissa olleet turvapaikanhakijoiden ongelmat ja vaikeudet julkiseen tilaan lähelle suomalaisia.

Kansalaisyhteiskuntaan osallistuminen vapaaehtoistyön tai poliittisen mielenilmauksen keinoin onkin vastikään maahan saapuneelle tärkeä osallistumisen väylä, jonka kautta osallisuutta yhteiskuntaan voidaan laajemmin alkaa rakentaa. Osallisuuden

kokemuksen syntymistä ja syventymistä ei voida kuitenkaan saavuttaa pelkällä osallistumisella. Artikkelin loppuosassa osoitettiin haastatteluista nousevien kokemusten kautta, että osallistumisen yhteydet aitoon osallisuuteen yhteiskunnassa riippuvat olennaisesti virallisesta maassaolotuksesta, suomalaisesta asenneilmapiiristä ja perheiden koossapysymisestä. Kotoutumisprosessi näin ollen nivoutuu läheisesti maahanmuuttopolitiikan muihin osa-alueisiin, kuten turvapaikka- ja perheenyhdistämispolitiikkaan. Kuten haastatteluista tuli ilmi, ilman mahdollisuutta elää oman puolison ja lapsien kanssa samassa maassa mikään osallistuminen ei tuota aitoa osallisuuden tunnetta. Artikkelissa kuvattiin haastattelulainauksien kautta juuri maahansaapuneiden henkilöiden ristiriitaisia tunteita yhteiskuntaan osallistumisen ja tulevaisuuden epävarmuuden välillä liittyen siihen, saako maahan jäädä. Lisäksi kuvattiin nykyisen asenneilmapiirin vaikutusta osattomuuden tunteeseen. Kaikki haastateltavat jakoivat tunteen ja kokemuksen siitä, että heitä ei haluttu Suomeen. Karkotuksen pelko ja suomalaisten ennakkoluulot loivat ihmisille epäluulon ja osattomuuden tunteita, joilla voi olla merkitystä kotoutumisprosessin kannalta pidemmässä aikaperspektiivissä erityisesti ihmisten toimintakyvyn ja hyvinvoinnin näkökulmasta (ks. myös Haverinen 2018, 323).

Nämä tutkimushavainnot tuovat esiin ristiriidan osallistumisen ja osallisuuden välillä. Samalla kun kansalaisyhteiskuntaosallistumiseen liitetään odotuksia demokration toteutumisesta ja sananvapaudesta ja maahanmuuttajiin kohdistuu vaatimuksia aktiivisuudesta ja osallistumisesta uudessa yhteiskunnassa, suljetaan tiettyjä ihmisiä ulos yhteiskunnasta epäämällä tai vähintään vaikeuttamalla laillisen oleskelun tai perheenyhdistämisen mahdollisuus.

Lähteet

- Bendixsen, Synnøve (2017). Voice matters. Calling for victimhood, shared humanity and citizenry of irregular migrants in Norway. Roberto G. Gonzales, Nando Sigona (eds.) *Beyond and Within Citizenship. Borders, Membership and Belonging*. Lontoo: Routledge, 185–207.
- Brekke, Jan-Paul (2004). *While we are waiting: uncertainty and empowerment among asylum seekers in Sweden*. Institut for Samfunnsforskning, Institute for Social Research 10.
- Feigenbaum, Anna., McCurdy, Patrick & Frenzel, Fabian (2013). Towards a Method for studying Affect in (micro)Politics: The Campfire Chats Project and the Occupy Movement. *Parallax*, 19(2), 21–37.
- Fennema, Meindert & Tillie, Jean (1999). Political participation and political trust in Amsterdam: civic communities and ethnic networks. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 25(4), 703–26.
- Fennema, Meindert & Tillie, Jean (2001). Civic communities, political participation and political trust of ethnic groups. *Connections*, 24, 26–41.
- Hagman, Päivi (2018). *Vapaaehtoistyöstä osalliseksi?: yhdistävä sosiaalinen pääoma maahanmuuttajan vapaaehtoistyössä*. Pro gradu-työ: Jyväskylän yliopisto.

- Hallituksen turvapaikkapoliittinen toimenpideohjelma (2015) Helsinki: Valtioneuvosto. Saatavilla: <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1058456/Hallituksen+turvapaikkapoliittinen+toimenpideohjelma+8.12.2015/98990892-c08e-4891-8c23-0d229f1d6099> . Luettu 24.3.2021.
- Haverinen, Ville-Samuli (2018). Pakotetusta toimeentuloa — turvapaikanhakijoiden kotoutuminen vastaanotto toiminnan osana. *Janus*, 26 (4), 309–325.
- Kivelä, Päivi (2012). *Oman paikan taju. Keski-ikäiset perheenäidit paikallisilla kentillä*. Jyväskylä: Jyväskylä Studies in education, psychology and social research 454.
- Klarenbeek, Lea & Weide, Marjukka (2019). The participation paradox: demand for and fear of immigrant participation. *Critical Policy Studies*, 14(2), 214–232. DOI: <https://doi.org/10.1080/19460171.2019.1569540>.
- Koistinen, Lotta & Jauhiainen, Jussi (2017). Turvapaikanhakijoiden hallinta. Jauhiainen, Jussi (toim.) *Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikka-prosessit Suomessa*, Turku: Turun yliopisto, 31–48.
- Könönen, Jukka (2015). *Tilapäinen elämä, joustava työ. Rajat maahanmuuton ja työvoiman prekarisaation mekanismina*. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies, 93.
- L1386/2010. Laki kotoutumisen edistämisestä
- L 731/ 1999. Perustuslaki
- L 301/2004. Ulkomaalaislaki
- Laaksonen, Salla-Maaria, Bodström, Erna & Haavisto, Camilla (2021). Finding the voice of a protest: negotiating authority among the multiplicity of voices in a pro-refugee demonstration. Chantal Benoit-Barné & Thomas Martine (toim.) *Speaking with one voice: Multivocality and univocality in organizing*, Oxon: Routledge, 65–87.
- Leinonen, Johanna, Pellander, Saara & Hiitola, Johanna (2019). *Suomen perheenyhdistämispolitiikka voi traumatisoida pakolaisperheitä uudelleen*. Liikkeessä yli rajojen-blogi. <https://liikkeessaylirajojen.fi/suomen-perheenyhdistamispolitiikka-voi-traumatisoida-pakolaisperheitä-uudelleen/>. Luettu 12.8.2021.
- Lindström, Eeva (2016). *Voluntary Work as a Form of Social Capital and as a Tool for Inclusion and Integration*. MA thesis, University of Helsinki.
- Lyytinen, Eveliina (toim.) (2019). *Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa*, Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Mankki, Laura & Sippola, Markku (2015). Maahanmuuttajat suomalaisilla työmarkkinoilla: intersektionaalisuus ja "hyvä kansalainen" työmarkkina-aseman määrittäjänä. *Työelämän tutkimus* 13(3), 193–208.
- McNevin, Anne (2006). Political Belonging in a Neoliberal Era: The Struggle of the Sans-Papiers. *Citizenship Studies*, 10(2), 135–151.
- Morales, Laura & Giugni, Marco (2011). (eds) *Social capital, political participation and migration in Europe. Making multicultural democracy work?* Palgrave Macmillan: Basingstoke.

- Nordling, Vanna, Sager, Maja & Söderman, Emma (2017). From citizenship to mobile commons: reflections on the local struggles of undocumented migrants in the city of Malmö, Sweden. *Citizenship Studies*, 21(6), 710–726.
- Näre, Lena (2018). Olemme täällä näyttämässä, että olemme ihmisiä siinä missä muutkin – Etnografinen tutkimus turvapaikanhakijoiden protestista Helsingissä. *Sosiologia* 55(4), 350–365.
- Palander, Jaana, Assmuth, Laura, Pöllänen, Pirjo, Pellander, Saara, Sotkasiira, Tiina & Haverinen, Ville-Samuli (2018). *Kontrolloitua kanssakäymistä vailla tekemistä*. Poliitikasta.fi – blogi. Saatavilla: <https://poliitikasta.fi/kontrolloitua-kanssakaymista-vailla-tekemista/>. Luettu 3.5.2021.
- Pellander, Saara & Horsti, Karina (2018). Visibility in mediated borderscapes: The hunger strike of asylum seekers as embodiment of border violence. *Political Geography*, 66, 161–170.
- Pirkkalainen, Päivi (2013). *Transnational responsibilities and multi-sited strategies: Voluntary associations of Somali diaspora in Finland*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Putnam, Robert (2000). *Bowling alone. The collapse and revival of American community*. New York: Simon and Schuster.
- Pyykkönen, Miikka (2007). *Järjestäytyvät diasporat. Etnisyys, kansalaisuus, integraatio ja hallinta maahanmuuttajien yhdistystoiminnassa*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä studies in education, psychology and social research.
- Pöyhönen, Sari, Kokkonen, Lotta & Tarnanen, Mirja (2019). Turvapaikanhakijoiden kertomuksia sosiaalisista verkostoista ja kuulumisen tunteista. Eveliina, Lyytinen (toim.) (2019). *Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa*, Turku: Siirtolaisuusinstituutti, 183–199.
- Rask, Shadia, Castaneda, Anu, Härkänen, Tommi, Koponen, Päivikki, Bergbom, Barbara, Toivanen, Minna, Gould, Raija & Koskinen, Seppo (2016). Työttömistä maahanmuuttajista suuri osa on työkykyisiä ja työhaluisia. *Sosiaalilääketieteellinen Aikakauslehti* 53 (1), 3–17
- Rygiel, Kim (2011). Bordering solidarities: migrant activism and the politics of movement and camps at Calais. *Citizenship Studies* 15(1), 1–19.
- Saarikkomäki, Elsa, Oljakka, Nea, Vanto, Johanna, Pirjatanniemi, Elina, Lavapuro, Juha & Alvesalo-Kuusi, Anne (2018). *Kansainvälistä suojelua koskevat päätökset Maahanmuuttovirastossa 2015-2017. Pilottitutkimus 18-34 vuotiaita Irakin kansalaisia koskevista myönteisistä ja kielteisistä päätöksistä*. Oikeustieteellisen tiedekunnan tutkimusraportteja ja katsauksia 1/2018. Turku: Turun yliopisto, Åbo Akademi, Yhdenvertaisuusvaltuutettu.
- Saukkonen, Pasi (2013). *Erilaisuuksien Suomi: Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot*. Gaudeamus: Helsinki.
- Siisiäinen, Martti (2000). Järjestöllinen pääoma Suomessa. Kaj Ilmonen (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*, Jyväskylä: SoPhi, 144–169.

- Siisiäinen, Martti (2014). Four Faces of Participation. Aila-Leena, Matthies & Lars, Uggerhøj (toim.) *Participation, Marginalization and Welfare Services. Concepts, Politics and Practices*, Farnham: Ashgate, 29–46.
- Skogberg, N., Mustonen, K-L., Koponen, P., Tiittala, P., Lilja, E., Omar, A., Snellman, O., Castaneda, A. (2019) *Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi: Tutkimus Suomeen vuonna 2018 tulleista turvapaikanhakijoista*. Helsinki: THL.
- Suoranta, Juha (2011). *Vastaanottokeskus*. Helsinki: Into.
- Työ- ja elinkeinoministeriö (2016) Valtion kotouttamisohjelma vuosille 2016–2019. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 45/2016. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Warren, Mark (2001). *Democracy and association*. Princeton and Oxford: Princeton university press.
- Wilson, Ruth & Lewis, Hannah (2006). *A Part of Society Refugees and Asylum Seekers volunteering in the UK. A report based on case studies of ten organisations*. Tandem Communications and Research Ltd, Leeds, U.K.